

VICTOR SEBESTYEN

1946

MODERNAUS PASAULIO
KŪRIMAS

Sofoklis

VICTOR SEBESTYEN

1946

MODERNAUS PASAULIO
KŪRIMAS

Sofoklis

VILNIUS, 2015

TURINYS

- Įvadas — 13
- 1 Man įkyrėjo nuolaidžiauti sovietams — 21
- 2 Amerikiečių šimtmetis — 34
- 3 Rusai – caro garbintojų tauta — 47
- 4 *Stunde Null* – nulinė valanda — 61
- 5 Austrija pamiršta savo praeitį — 89
- 6 Iš šalčio atėjęs šnipas — 93
- 7 Sunkmetis Britanijoje — 99
- 8 Vaidinimas Didžiajame teatre — 118
- 9 Šaltojo karo paskelbimas — 124
- 10 Tęstinumo krizė — 132
- 11 Žaginiai ir plėšikavimas — 154
- 12 Vargas, vargas vokiečiams — 171
- 13 „Tik ne namo“ — 185
- 14 „Tas kiniškas jovalas“ — 197
- 15 Geležinė uždanga — 209
- 16 Karo migla — 239
- 17 Britų viešpatavimo Indijoje saulėlydis — 251
- 18 Pabėgėliai — 269
- 19 Teismai ir klaidos — 281
- 20 Graikų tragedija — 309
- 21 *She'erit ha-pleta*: nedaugelis išgyvenusiųjų — 319
- 22 „Žydų ir bolševikų sąmokslas“ – kraujo šmeižtas — 365
- 23 Karas prieš terorą — 377
- 24 Pasaulis kryžkelėje: operacija *Crossroads* — 387
- 25 Prancūzijos šlovė: „Pasipriešinimas širdyje“ — 398
- 26 Stalino turkiškas blefas — 411

- 27 Kruvina pirtis Kalkutoje — 417
- 28 „Pusiau vienuolė, pusiau šliundra“ — 427
- 29 Karaliaus sugrįžimas — 432
- 30 „Sizifo darbas“ — 437
- 31 Demokratija generolo įsakymu — 446
- 32 Didieji šalčiai — 462
- Epilogas — 466
- Padėka — 471
- Bibliografija — 476
- Rodyklė — 492
- Išnašos — 515
- Iliustracijų sąrašas — 537

ĮVADAS

Kaip žurnalistas aš rašiau apie labai įvairius įvykius: kaip buvo nugriauta Berlyno siena, žlugo buvusi Sovietų Sąjunga, kaip Viduriniuose Rytuose dėl teisės turėti savo valstybę kovoja izraeliečiai ir palestiniečiai, nepajėgdami išsiveržti iš užburto smurto rato. Visą tą laiką pasaulyje kaip supervalstybė dominavo Amerika. Daug kartų lankydamasis Indijoje mačiau, kaip ši pasibaisėtinai skurdi šalis, įstrigusi praeityje, virsta gyvybinga visuomene, žvelgiančia į ateitį. Kinija atsisakė nuolatinės revoliucijos ir vadovaujama žmonių, kurie vadina save komunistais, ėmė kurti savotišką nežabotą kapitalizmą. Kaip istorikas, ieškodamas visų šių įvykių ir istorijų šaknų, aš nuolat grįždavau vis į tą patį išeities tašką – 1946-uosius. Šiais pirmaisiais pokario metais buvo padėti šiuolaikinio pasaulio pamatai. Prasidėjo šaltasis karas, pasaulis pasidalijo pagal išpažįstamas ideologijas, o Europą į dvi dalis fiziškai padalijo geležinė uždanga. Izraelis atsirado tik po dvejų metų, bet sprendimas įkurti žydų valstybę, kurio lemtingos pasekmės jaučiamos iki šiol, buvo priimtas 1946-aisiais. Kaip tik tais metais gimė nepriklausoma Indija, daugiausia gyventojų turinti pasaulio demokratinė valstybė, o senoji Britanija kaip imperinė didvalstybė ėmė merdėti. Visų Europos imperijų dienos ėjo į pabaigą, nors įvairių formų imperializmas gyvavo toliau. Tais metais Kinijos komunistai pradėjo lemiamą puolimą, atnešusį jiems pergalę pilietiniame kare. Ją iškovoję jie padarė Kiniją didvalstybe. Šio pasakojimo tikslas – parodyti, kaip sprendimai, priimti 1946-aisiais, ir žmonės, kurie juos priėmė, sukūrė nūdienos pasaulį.

1946 m. dauguma žmonių žvelgė į ateitį be didelio optimizmo. Metų pradžioje vienas aukšto rango Amerikos pareigūnas, ką tik sugrįžęs iš Europos, atsiskaitydamas Baltuosiuose rūmuose prezidentui Harry'ui Trumanui, apibūdino padėtį apokaliptine kalba. Jis pasakė, kad kilo pavojus „patiems pasaulio tvarkos pamatams, visai sąrangai, pažįstamai mums ir mūsų tėvams bei seneliams“. Jis neperdėjo. Kaip ir daugeliu kitų atvejų, iškalbingiausius žodžius, atskleidžiančius milijonų žmonių jausmus, surado Winstonas Churchillis. „Koks nuosmukis ištiko Europą? Daugelyje jos šalių daugybė virpančių, iškankintų, alkanų, rūpesčių prislėgtų žmonių suglumę žvelgia į savo miestų ir namų griuvėsius ir žvalgosi į tamsų horizontą, laukdami kokio nors naujo pavojaus, tironijos ar teroro. „Nugalėtojai“ šaižiai tarpusavyje ginčijasi, nugalėtieji, prislėgti nevirties, niūriai tyli“, – sakė jis 1946 m. rugsėjį, apibūdindamas Europą po Antrojo pasaulinio karo.¹

Churchillis kalbėjo apie Europą, bet jo žodžiai tiko ir daugeliui Azijos šalių. Kaip ir daugelis racionalių žmonių, jis bijojo, kad prasidės „naujieji viduramžiai – tokie pat žiaurūs ir skurdūs, kaip ir senieji“. Dar nė vienas karas per tokį trumpą laiką tarpą nebuvo nusinešęs tiek daug žmonių gyvybių – apytiksliai šešiasdešimt milijonų per šešerius metus. Dabar pasaulinis karas pasibaigė, bet žudynės nesiliovė. Praėjusiais metais išmušusi „išlaisvinimo“ valanda buvo džiugi, bet netrukus džiaugsmą išsklaidė tikrovė. Kinijoje ir Graikijoje dar ketverius metus tęsėsi pilietiniai karai. Ukrainoje kilo sukilimas prieš sovietus, per kurį taip pat vyko įnirtingos ukrainiečių nacionalistų kovos su lenkais, pareikalavusios daugiau kaip penkiasdešimties tūkstančių gyvybių. Įvairiose Azijos dalyse įsiliepsnojo nepriklausomybės karai. Nors ką tik vyko holokaustas, po karo Rytų Europoje kildavo antisemitiz-

Griuvésiai, badas, politinis chaosas, kova dėl valdžios ir milijonai sugriautų gyvenimų. Taip atrodė pasaulis 1946-aisiais. Rytų Vokietijoje, Ukrainoje ir Moldovoje daugiau kaip 3 milijonai miršta badu. Graikiją krečia pilietinis karas. Kinijoje vyksta kova dėl valdžios tarp Mao Zedongo ir dar mažiau patrauklaus kandidato Chiang Kai-sheko. Japonijoje badmetis, o vien Vokietijoje trečdaliui pastatų virtus griuvésiais, 15 milijonų žmonių tampa benamiais. Nuolatiniai Stalino tautiniai valymai. Perbraižomas Rytų Europos žemėlapis. Už geležinės uždangos likusios tautos pasmerktos ilgam sovietų jungui. Amerika ir Sovietų Sąjunga nusimeta mandagumo kaukes. Prasideda Šaltasis karas. Izraelio dar nėra, bet jau priimamas sprendimas kurti žydų valstybę. Indija rengiasi tapti nepriklausoma demokratine valstybe. Daugybė 1946-aisiais priimtų sprendimų nulėmė dabartinio pasaulio vaizdą.

Autorius apžvelgia ir analizuoja lemtingus tų metų įvykius, veda skaitytoją iš Berlyno į Londoną, iš Maskvos į Paryžių, iš Vašingtono į Jeruzalę ir iš Delio į Šanchajų. Knygoje paaiškinama, kaip pasaulis po Antrojo pasaulinio karo kūrėsi ir tapo toks, koks yra dabar.

VICTOR SEBESTYEN (g. 1955) gimė Budapešte, 1956 m. jo šeima pabėgo iš Vengrijos į Angliją. Jis tapo žurnalistu ir dirbo kaip *The Times*, *Daily Mail* ir *The New York Times*, buvo *London Evening Standard* užsienio naujienų redaktoriumi, vėliau vyriausiuoju redaktoriumi. V. Sebestyen yra vienas žymesnių užsienio korespondentų, rašiusių apie Rytų Europą, Berlyno sienos griūtį, karą buvusioje Jugoslavijoje, Sovietų Sąjungos žlugimą. „1946. Modernaus pasaulio kūrimas“ yra trečioji autoriaus knyga.

www.sofoklis.lt

9 786094 441721